

Українська держава понад усе!

Видання Історичного клубу "Холодний Яр"

2021 рік

Січень

Число 1 (419)

НЕЗБОРИМА НАЦІЯ

Видання Історичного клубу "Холодний Яр"

Передплатний індекс 33545

КУБАНСЬКЕ ІМ'Я НА УКРАЇНСЬКИХ ПРАПОРАХ

У День Збройних сил України указом Президента України 12-й Окремій бригаді армійської авіації надано ім'я генерала-хорунжого Віктора Павленка.

Я щиро радію, бо ще 2004 року у книжці "Нариси з історії Кубані" написав про нього нарис. Починався він так: "Попри величезний внесок у розбудову збройних сил Центральної Ради, Української Держави гетьмана Павла Скоропадського, а згодом і Директорії, ця людина сьогодні фактично забута". І ось славного нашого кубанця Віктора Павленка вшановано. Його іменем названо бойову українську частину!

Ось уривок з нариса "Віктор Павленко, генерал-хорунжий Армії УНР" з книги "Нариси з історії Кубані": "Його кар'єра була успішною: на початку 1917 р. кубанця було підвищено до підполковника і призначено начальником авіації та протиповітряної оборони Ставки імператора Миколи II в м. Могилеві. Тобто Віктор Павленко став безпосереднім охоронцем російського царя, царя, який здійснював політику поневолення українського народу.

Та приспаний, здавалось, козацький дух вибухнув із першими пострілами Лютневої революції: Віктор Павленко залишає престижну і високооплачувану посаду та їде до Києва, де зголошується в розпорядження Центральної Ради, бере участь у підготовці Першого всеукраїнського з'їзду військових. На цьому з'їзді було сформовано Український генеральний військовий комітет. До його складу обрали й Віктора Павленка. Як член Генерального військового комітету, він автоматично став членом Центральної Ради. (...) Невдовзі Віктор Павленко взявся формувати

ти дві сердючкі дивізії. Домігся він і введення одностроїв та українських відзнак... Рішуче творення української збройної сили занепокоїло керівництво Центральної Ради... В урядових газетах почалися нападки на «українського милитариста» Віктора Павленка. Зокрема, Володимир Винниченко звинувачував, як він казав, «царського офіцера» Павленка, що той, мовляв, формує дивізії на зразок імператорської гвардії – з метою захищати заможні верстви населення... Тим часом більшовики готували виступ проти Центральної Ради... Повстання намітили на 13 грудня 1917 року. Але українці випередили заколотників... Велику роль у ліквідації більшовицького

путчу відіграли командувач Київської військовою округою Віктор Павленко та командир Першого українського корпусу Павло Скоропадський, який не пропустив до Києва більшовицькі частини. Війська Київської округи почали роззброєння більшовицьких частин ще напередодні повстання – з вечора 12 грудня... Роззброєні московсько-більшовицькі частини Віктор Павленко наказав завантажити в товарні вагони і відправити до кордону з Росією. Завдання було виконане... Влада в Києві перейшла в українські руки.

Рішучість, із якою Віктор Павленко, розправився з ворогами нашої держави, обурила керівників Центральної Ради. І вже на другий день, тобто 13 грудня, його, людину, яка рішучо із найменшими жертвами ліквідувала антидержавну змову, було відправлено у відставку з посади командувача Київської військової округи... А заарештованих більшовицьких провідників на вимогу Винниченка випустили на волю... І звільнили беззапечно, без найменшого обмеження їхньої діяльності, скерованої проти Української держави. Вийшовши на волю, більшовицькі ватажки відразу почали готуватися до нового повстання проти «буржуазної», як вона казали, Центральної Ради...

Непроста наша історія, але скільки прикладів жертвовного служіння Україні!

І серед дієвих вірних синів України ми не забули ім'я авіатора Віктора Павленка! Вічна йому слава! А вояків 12-ї Окремої бригади армійської авіації щиро вітаємо з найменуванням їхньої частини іменем славного українця!

Роман КОВАЛЬ, Історичний клуб "Холодний Яр"

БЕРЕЖІМО НАШУ НАЦІОНАЛЬНУ СВОБОДУ!

Утретє за два дні намагаюся викласти свої враження від концерту народного артиста України Тараса Компаніченка, а слів бракує, щоб висловити всю його повноту.

Тарас Компаніченко, лідер гурту "Хорея Козацька", член Історичного клубу "Холодний Яр", завітав до Обухова у святковий переддень Нового року та Різдва, 24 грудня 2020 року.

Хто хоч трохи знайомий з його творчістю, розуміє глибину, розкіш і велич його голосу та гри на бандурі. Більшість уперше поринули у співи українського Середньовіччя, епохи бароко, доби Ренесансу та Української революції ХХ століття.

Пісні супроводжувала розповідь про авторів, звідки взялись пісні, коли написані. Не перестаю дивуватися, яка це глиба, бездонна криниця знань історії, культури, мистецтва! І Тарас не тільки знає, а й ділиться зі спраглими, поширюючи це в піснях.

Години радісного катарсису пролетіли як мить. І почули ми лише малесеньку дешицу надбаної ним спадщини, яка, на жаль, забута, замулена комуністичним болотом, притрушена пилом століть. А Тарас знаходить її, вичищає від пилу до блиску і несе лю-

дям, які майже забули, що вони українці, що мають таку безцінну, бездонну скарбницю музики, пісень!

Залишилися непочутими ліричні пісні, одна з моїх улюблених на слова Василя Стуса "Розпросторся, душе моя!", "Забудь мене" Василя Пачовського, пісні Української революції, стрілецькі романи, пісні сучасної війни, твори, написані самим Тарасом...

Забракло часу... Приємно, що зал був заповнений глядачами. Жива, справжня, глибока, потужна альтернатива дешевому шансону і попсі існує, вона поруч, лише простягніть руки і доторкніться!

Захід відбувся завдяки організації "Материнське серце", зокрема Олені Артюшенко, невтомному борцю за українську Україну, та Світлані Денисюк, яка згуртувала навколо себе активних людей, що прагнуть знати рідну культурно-мистецьку, історичну спадщину.

Втішно, що в залі були діти, яким будувати Україну на творчості геніального Тараса Компаніченка!

Любов КРИВОРОТ
м. Обухів
Київської обл.

На світліні Олена АРТЮШЕНКО, співорганізатор концерту, і народний артист України Тарас КОМПАНИЧЕНКО

ВШАНОВАНО ПЕТРА САМУТІНА

На Покрову в с. Ташані Переяславського району Київської області урочисто вшановано уродженця села – генерала-хорунжого Армії УНР Петра Самутіна. Квіти до пам'ятного хреста лягли і від Історичного клубу "Холодний Яр", колишнього політв'язня Василя Овсієнка (його КГБ зааре-

штувало в цьому селі) та героїв сучасної українсько-російської війни. Велика подяка краєзнавцю Юрієві Коржову, Анжеліні Батечко, їхнім рідним та однодумцям, які гідно вшанували вояка і літописця Української Народної Республіки!

Козакам слава!

КІБОРГИ

22 січня 2015 р. завершилась героїчна оборона Донецького аеропорту...

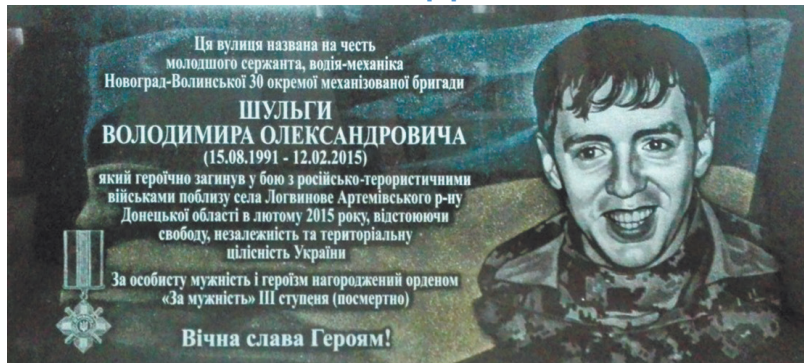
Вони тримали не аеропорт. І не злітну смугу. Вони тримали нашу віру! І полягли за те, щоб ніхто і ніколи не поставив український народ на коліна. Вони полягли за наше право бути вільними. У вільній і самодостатній державі, ім'я якій Україна. Слава тим, хто не

зламався, не здався, не пішов на співпрацю з ворогом! Слава вам, нескорені Герої!

Будьмо гідними їхніх імен та їхніх подвигів! Борімося! За нашу вільну соборну самостійну державу! І не довіримо брехливим обіцянкам ворогів та вмовлянням новоявлених боягузів "миротворців". Честь і землю відстоюють нескорені. Перемогу здобувають у борні! Слава Україні!

Василь КОВТУН

ВШАНОВАНО ВОЛОДИМИРА ШУЛЬГУ

У селищі Семенівці Полтавської області відкрито пам'ятну дошку Володимирові Шульзі, який поліг у боротьбі з російськими окупантами на Сході України. На меморіальній дошці викарбувано його портрет та напис: "Ця вулиця названа на честь молодшого сержанта, водія-механіка Новоград-Волинської 30-ї Окремої механізованої бригади Шульги Володимира Олександровича (15.08.1991 – 12.02.2015), котрий героїчно загинув у бою з російсько-терористичними військами поблизу села Логвинове Артемівського району Донецької області в лютому 2015 року, відстоюючи свободу, незалежність та територіальну цілісність України. За особисту мужність і героїзм нагороджений орденом "За мужність" III ступеня (посмертно). Вічна слава Героям!"

Меморіальну дошку Володимирові Шульзі виготовили автори ба-

гаторічного добродійного проекту "Увічнення пам'яті великих українців меморіальними дошками й пам'ятними знаками на Полтавщині, в Україні і світі" – художник-графер Вадим Голобородов та заслужений працівник культури України, голова Полтавського обласного відділення Міжнародної організації "Жіноча громада" Валентина Шемчук.

Нагадаємо, що 2016 року меморіальну дошку Володимирові Шульзі встановлено на фасаді Навчально-виховного комплексу № 1 імені М. Хорунжого, де навчався героєм, а у 2018 р. в Семенівці закладено Сад Пам'яті.

Віднині усмішка Володі Шульги на меморіальній дошці осяває семеницьку вулицю, яка названа іменем героя.

Валентина ШЕМЧУК

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ "ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ!"

Часопис ОУН "Шлях Перемоги" знову можна передплатити у відділеннях "Укрпошти". Кияни можуть також передплатити й одержувати часопис у редакції (Київ, вул. Ярославів Вал, 9). Для закордонних передплатників умови передплати залишаються без змін. Також можна оформити передплату електронного варіанта газети.

Газета виходить двічі на місяць. Передплатний індекс 30504.

Просимо підтримати газету передплатою для себе, своїх близьких і рідних, ветеранів Визвольних змагань, бібліотек та по жертвами.

Хто бажає отримати додаткові консультації, може зателефонувати за номерами (050)-443-53-69, (044)-279-81-33 або написати листа на адреси hrytszhybak@gmail.com і vorog1970@gmail.com

До зустрічі на сторінках "Шляху Перемоги" у 2021 році!

КІБОРГ ІГОР ЗІНИЧ

Доброволець славної 80-ки. Медик. Понад місяць безвизлазно провів у ДАПІ. До останніх його юнацьких днів – довкола лише чорні бетонні стіни. І плечі побратимів. Тут усі заодно. Люта зима. Холод собачий. Ноги дубнуть. Пальці не слухаються. Кіптява. Крики. Бої безперестанку. Морок смерті навкруг – і в них, і в нас. А він фанатично, самовіддано на своєму медичному пості. Робот? – Кіборг! Робить немож-

ливе. Витягає хлопців з того світу. Одного за одним. Веселий. Завжди на позитиві. Відчайдух. Броник, каска – не для нього. Ротація? Яка ротація! Шаблі не брали, кулі минали...

Ігор загинув під завалами ДАПу в останній день оборони нового терміналу. Ех, який славний був козак!

Пом'янімо!

Олена ГОДЗЬ

"Незборима нація" – газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України

ВОЛОДИМИР РОКЕЦЬКИЙ

Кати інкримінували Володимирі Рокецькому написання пам'флету "Вітальна телеграма українському уряду з нагоди святкування 315-ї річниці кровопроводу «Україна – Москва»". У Мордовії Володимир Рокецький вивчив 50 віршів Василя Стуса, після звільнення записав їх та передав для публікації Михайлині Коцюбинській.

Українців об'єднує пам'ять про історичні події минулих літ. Але цю пам'ять хочуть стерти...

6 червня 1972 р. суд Києва засудив на 5 років студента Володимира Рокецького – за "проведення антирадянської агітації і пропаганди". Ось довідка і розповідь про людину, яка стала на боротьбу проти червоної Москви.

Рокецький Володимир Юліанович (3.11.1947, с. Носів, нині Підгаєцького р-ну Тернопільської обл. – 14.01.1999, м. Березани Тернопільської обл.). Поет, автор самвидаву, підприємець, меценат, почесний громадянин м. Березан (2006).

Рокецькі ведуть родовід від Богдана Рокецького – полковника Бережанського часів Богдана Хмельницького. Батько, Юліан Рокецький, узяв шлюбу з Ганною Клобою. Її племінник, 20-річний Володимир Клоба, пішов в УПА, 1946 року разом із трьома односельцями прийняв бій з енкаведистами. Коли скінчилися набой, хлопці підірвалися в кривці. Ганна та Юліан дали його ім'я своєму синові.

Змалечку Володимир вирізнявся серед однолітків милосердям, готовністю допомогти стражденому. Вчився добре, любив літературу й історію. Після закінчення Завалівської середньої школи його запросили викладати літературу у восьмирічці с. Поплавів.

1964 р. призваний до війська, 3,5 р. прослужив на флоті в Североморську. Після демобілізації, у грудні 1969 р. став слухачем підготовчого відділення юридичного факультету Львівського державного університету ім. Івана Франка. Тут подружив з філологами Василем Ісайчиком та Богданом Рокецьким – краєзнавцем і далеким родичем, з Данилом Кулиняком, який побував під арештом ще 16-річним за створення організації "Вісники свободи України".

Ставши студентом ЛДУ, Володимир перевівся на юридичний факультет Київського університету. Часто приїздив до Львова. Стеження з боку КГБ відчував уже на І курсі. У Києві відвідував музей Івана Гончара, мав широкі знайомства з київськими шістдесятниками, поширював літературу самвидаву, вірші колег.

На річницю перепоховання Тараса Шевченка, 22 травня 1971 р., Рокецький біля його пам'ятника в Києві прочитав вірш Данила Кулиняка "Ліс рубають", за що був виключений з університету. Влаштувався робітником Київського спеціального будівельно-монтажного управління зв'язку № 2, жив у робітничому гуртожитку.

14 січня 1972 р. Рокецький був заарештований на вулиці Києва. 18 січня в батьків у Носові слідчі КГБ провели обшук. Вилучили навіть Володимирові дитячі записники.

Інкриміновані йому були вірші, зокрема "Ліс рубають" Данила Кулиняка, авторство якого Рокецький узяв на себе, незакінчену повість "Пам'ять чистих джерел", політичний памфлет "Вітальна телеграма українському уряду з нагоди святкування 315-ї річниці кровопроводу «Україна – Москва»" та ін.

На допитах Володимир тримався мужньо, нікого не видав. 6 червня 1972 р. Київський обласний суд під головуванням Ю. І. Мацка ухвалив вирок: 5 р. таборів суворого режиму за ч. 1 ст. 62 КК УРСР "антирадянська агітація і пропаганда". Відправлений етапом у табір ЖХ-385/3-5, с. Барашево Мордовської АССР.

Тим часом навесні 1973 р. у Львові було викрито підпільну молодіжну організацію "Український національно-визвольний фронт" (лідер Зорян Попадюк), студентські гуртки на історичному та філологічному факультетах.

Десятки студентів були виключені з вишів, хлопців рекрутували до війська. Студент Григорій Хвостенко неправдиво свідчив проти багатьох, зокрема й проти Володимира, у зв'язку з чим у ве-

ресні 1973 р. Рокецького привозили з Мордовії у Львів, щоб дав свідчення, зокрема, проти Богдана Рокецького, заарештованого 28 березня 1973 року. Та Володимир нікого не видав, організацію "Каменяр" ніколи не було викрито.

У таборі ЖХ-385/3-5 Володимир Рокецький карався разом з Василем Стусом, Василем Лісовим, Борисом Пенсоном. Після кількох покарань ШІЗО спроваджений судом 22 червня 1975 р. на тюремний режим у Владимирську тюрму. Там довелося бути в камерах з Левком Лук'яненком, Володимиром Буковським, Зоряном Попадюком.

Перед звільненням етапований до Тернополя. 14 січня 1977 р. повернувся до батьків у с. Носів тяжко виснажений: перед ув'язненням важив 95 кг, а при звільненні – 46. Мав виразку шлунка. Лікувався народними методами. Ще в Мордовії Володимир Рокецький вивчив 50 віршів Василя Стуса, після звільнення записав їх та передав Михайлині Коцюбинській для публікації.

Улітку 1977 р. одружився з Ганною Володимирівною, перебрався в м. Березани, з труднощами влаштувався завідувачем складу в ПМК. Народилися два сини. Нагляд КГБ ослаб лише в другій половині 1980-х.

Наприкінці 1980-х зайнявся підприємництвом: поставив нафту й нафтопродукти в область і райони. З прибутків допомагав школам і дитсадкам, ініціював і вкладав кошти у створення меморіалу з церквою на горі Лисоні, де січові стрільці здобули славі перемоги.

Переважаю його коштом збудовано церкву на хуторі Соколиця. Коли Рокецький дізнався, що на цвинтарі в Старому Місті (біля Підгайців) поховані бійці УПА, які загинули в кривці, і зокрема його двоюрідний брат Володимир Клоба, то ініціював відкриття символічної могили з пам'ятним знаком.

За добродійну діяльність та забезпечення селян нафтопродуктами під час сібви 1994 р. Рокецький був визнаний Людиною року Тернопільської області. Він не був членом жодної партії, але його вважали еталоном честі й сумління, йому пропонували висуватися кандидатом у народні депутати і гарантували перемогу, та він казав: "Усюди мають працювати професіонали. А «файний хлоп» – то не професія».

Помер 14 січня 1999 року. На похорон у Березанах зійшлися тисячі людей. 3 листопада 2007 р. в Березанах відбувся пам'ятний вечір Володимира Рокецького, де виступили його численні друзі. Літературні твори його досі не зібрані й не видані.

Василь ОВСІНКО, Харківська правозахисна група

ДЕНЬ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ У ЗРУСИФІКОВАНОМУ МІСТІ

7:30. Час прокидатися. Розтуляю очі. Коло голови лежить "Кобзар". Учила поему "І мертвим, і живим...". Сніданок. Спілкуюся з родиною. Родина старається розмовляти українською, але трапляються русизми. Нічого, знищимо їх.

Іду до школи. Виходжу надвір. Кричу сусідці "Добрий ранок!". У відповідь похмуро: "Добра утра". Заходжу по дорозі в магазин. "Сільпо". Прапор України висить. На касі: "Пакетик нада?" – "Ні, не треба!" – відповідаю голосно. Переходити на українську: "Картку оформити не бажаєте?" О, це вже інша справа.

Школа. Заходжу до класу. Однокласники привітно: "Доброго утра!", я відповідаю: "Доброго ранку". Вони вже не дивуються моїй українській, звикли. Деякі з них навіть підтримують мене і мою позицію. А спочатку сторонилися.

Урок. Викладають державно, викладають ЧУДОВО, а от завдання дали російською. Таке рідко трапляється, але трапляється. Попросила українською, просто тому, що рідною мовою краще уловлюю думку. Відповідь: "Ви можете перекласти?". Я тут ще перекладати маю? Круто...

Уроки закінчилися. Чую усвід від товаришів: "Така!", "Бувай!", "Буе!" Кричу: "Бувайте!"

Заходжу пообідати в кафе. Меню принесли російською. "Дайте меню українською!" – "А вам нада?" Трохи посперечалися. Зла билетіла з цього місця. Піду краще в "Сільпо". "Пакетик нада?"...

Іду громадським транспортом. "Передайте за проїзд". На мене так дивляться, наче я з Марса прилетіла. "За праезд, пажалуста", – чую ззаду.

Крокую додому парком. З атракціонів лунають совецко-московські пісні. Слава Богу, в мене є навушники. Вмикаю "Тінь сонця". УКРАЇНСЬКА!!! Я в безпеці. Телефоную подруга: "Слава Україні!" – "Тероям Слава!" – усміхаюся у відповідь. А наряд дивиться на мене прискількиво, як на ворога. Стороняться. А мені байдуже.

Заходжу ще в книжкову крамницю. Багато книжок москальською. Виходжу звідси.

Я вдома. Свій простір. Свій світ. Книжки, комп'ютер із поезією, рушники і розпис петриківський. Заходжу в ютубчик розважитися. Звідкись виникає реклама: "Апазіціонная платформа за жизнь". Якісь московські пісні. Дістали, тварюки. О, "Ген українці"! Новий випуск. Послухаю!

Треба вчити уроки. У приватному класному чаті питаю: "Що з алгебри задали? Уточніть, будь ласка". "По алгебре ничего не задавали". Дякую... Вчу уроки.

Брат умикає телевизор. Якесь шоу москальською показують. Відбираю пульт. Даю правильну книгу. Проводжу лекцію. Вчися, брате, а москалів не дивись.

Працюю з віршами. Пишу. Пишу. Накипіло! Але жертву із себе не роблю. Я винна. М'яка, бо не доросла. Розумію це. Працюю над собою. Тішити, що люди в розмові зі мною переходять на українську. Значить, "Беру владу" над ними. Вже неабияка перемога. Але головні перемоги попереду.

Хочу розслабитися. Подивитися хороший гумор. Але гумор лише москальською. Звідка трапляються випуски українською.

Дзінь! Якийсь чувак в інстаграмі пише: "Такіе, как ты, ущемляют меня в русском языке!". Сміюся. Хто ще "ущемльон"? Я? Українка, а мене обслуговують москальською, дають інформацію москальською, звідусіль лунає москальська. Чи ти? Тебе обслуговують москальською. Перед тобою – безмежний світ, великий контент мскальською. Шоу, телек, песні! Будь ласочка! А мені ще треба старатися і витратити час, аби знайти щось українською мовою.

Смішно, правда?.. Читаю Симоненка, лягаю спати. Нічого... Боротимусь далі. Творитиму разом з однодумцями український простір, інформаційний і не тільки. Буде Україна! Буде Дніпро!

Вероніка ТОКАР

КНИГА ПРО ОТАМАНІВ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЮ

У листопаді 2020 р. видавництво "Полтавський літератор" видало книгу Олексія Пугача і Миколи Найдю "Славні отамани Полтавщини" – про партизансько-повстанський рух козаків і селян Полтавського краю в 1918 – 1932 роках. Зокрема, висвітлюється діяльність УКП (боротьбистів), які в травні-червні 1920 р. підняли повстання проти диктатури московських червоних окупаційних військ. Саме в цей період на території Полтавського краю, зокрема й Кременчуцької губернії, проти московських окупантів виступили й активно діяли боротьбистські повстанські загони, на чолі яких стояли отамани Левченко, Скирта, Кикоть, Мошенський, Молчанов, Ангел, Гонта, Хмара, Чорний та багато інших.

Йдеться і про рейди Полтавщиною повстанських загонів Нестора Махна. У книзі розповідається і про неприпустимий компроміс – примирення з ворогом, на який пішли

УКП (боротьбистів) та її лідери, що потім і призвело до трагічних наслідків (арешти і розстріли лідерів партії (арешти, повстанців).

У 1928 – 1932 роках Москва активізувала антиукраїнську політику. У книзі детально висвітлюється намагання українських патріотів К. Шапоренка, М. Маслича, М. Малька, Т. Кириленка та інших підняти селянство на збройний опір московській політиці руйнування селянських господарств, що призвело до Голодомору-геноциду українців.

У книзі використано архівні документи, спогади безпосередніх учасників, перекази їхніх рідних і близьких. Подано також народний фольклор і гумор тих часів та фотознімки зі справ ГПУ-НКВД.

Книга ця буде цікавою і корисною для всіх, хто цікавиться правдивою і об'єктивною історією нашої країни.

Історичний клуб "Холодний Яр"

ЛИСТ І ВІДПОВІДЬ

Доброго дня, пане Романе! Звертаюся до Вас із проханням допомогти. На превеликий жаль, я не можу дізнатися долю мого рідного діда, Крячка Явтуха. Ви його згадували у своїй книзі "Коли кулі співали". Ось цей фрагмент: "Запам'ятав чекіст і промову Архипа Бондаренка, яку той вголосив під вечір 15 жовтня 1921 р. у повстанському селі Гутницьке. Було це на вулиці біля хати Явтуха Крячка. Отаман зібрав до 20 своїх людей і сказав:

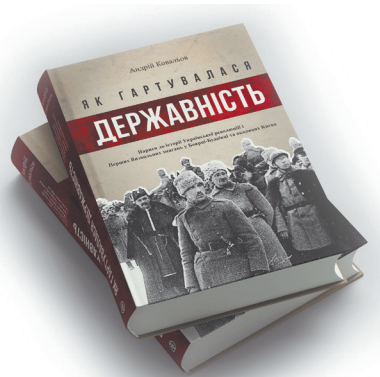
– Хто хоче жить на землях поневоленої нееньки України й користися кацапам, хто боїться смерті,

Олександр КРЯЧКО

Який красивий Ваш дід! І благородний! Таких московська комуна знищувала в першу чергу. Якщо він був заарештований, у Вас є шанси знайти його справу. Вам варто написати на адресу: Когут Андрій Андрійович, директор ГДА СБУ, Київ-01034, Золототорітська, 7, сл. 256-93-62, arhivsbu@ssu.gov.ua

Роман КОВАЛЬ Від редакції. Радимо всім нащадкам репресованих звертатися на вказану адресу. Повірте, відповідь буде конструктивна.

ЯК УКРАЇНА СТАВАЛА УКРАЇНСЬКОЮ ВІЙШЛА КНИГА АНДРІЯ КОВАЛЬОВА "ЯК ГАРТУВАЛАСЬ ДЕРЖАВНІСТЬ" (ЗАКІНЧЕННЯ. ПОЧ. В Ч. 12 ЗА 2020 Р.)

Варто творити місця пам'яті... А. Ковальов у своїй книзі намагається збудувати з героїв оповідей про Боярку нову ціннісну шкалу, що мусить надихнути сучасних людей пишатися своїми гідними попередниками, які тривалий час були проскрибовані комуністичною владою, були для неї "бандитами". Вона хотіла забути усіляких Матушевських, Єфремових, Доманицьких. Проте після цієї праці А. Ковальова це вже буде неможливим.

Найбільшим досягненням автора книжки про Боярку є виявлення і виписання біографічних портретів знаменитих місцевих боярців, які творили нову національну добу дачного містечка, були місцевими діячами "Просвіти", членами Української соціал-демократичної робітничої партії, очолювали українську республіканську владу в селищі, вивішували перший український прапор. Це люди другого плану, але ті особи, які реально протистояли окупаційній російсько-більшовицькій владі на місцях, були членами місцевих повстанських комітетів і переважно були репресовані неукраїнською владою, розстріляні в 1930-ті роки. Це люди, які були

реальними героями доби, мали свою позицію, не заломилися під тиском несприятливих обставин, залишилися вірними своєму українському виборові до кінця. Зі сторінок книги А. Ковальова оживають біографії одного з лідерів Українського військового комітету, командувача низки українських військових з'єднань, діяча вільного козацтва Івана Горемики-Крупчинського, коменданта Боярки Петра Тимошенка, українського діяча і повстанця Марка Шляхового, просвітянина і члена УСДРП Юрія Войцехівського. Ці персонажі просяться в герої художніх книжок. Вони брали участь у повстанському русі, заарештовувалися органами ГПУ-НКВД, залишили в архівах СБУ свої спогади про буремні роки боротьби з агресором. І були покарані за "український бандитизм" справжніми державними бандитами від більшовицької влади.

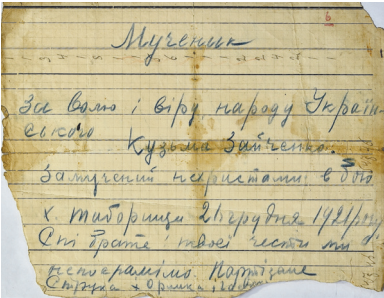
Багато осіб повертаються в нашу історію заново. З Бояркою був пов'язаний один з найбільших операторів, власник місцевого кінотеатру Володимир Добержанський. Він знімав документальний фільм про поховання М. Лисенка, скінчення з п'єдесталу київського пам'ятника Петру Столипіну.

А. Ковальову вдалася захоплива оповідь про Боярську школу пасічництва ім. Андріяшева, яка була місцем діяльності українського підпілля, де навчалися вояки армії УНР у добу Української революції. Книга про Боярку написана на величезному архівному матеріалі, передусім Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України. А отже, автором залучено багато невідомого і маловідомого архівного матеріалу, що, безперечно, збільшує наукову вартість краєзнавчої праці про Боярку.

Ігор ГИРИЧ, доктор історичних наук Київ

“МУЧЕНИК ЗА ВОЛЮ І ВІРУ НАРОДУ УКРАЇНСЬКОГО”

8 січня (26 грудня за ст. стилем) 1922 р. на хуторі Таборище було тяжко поранено отамана Орлика та двох його вірних козаків – Кузьму “Старого” і Сашка “Левенка”-Пісковця. Про обставини цієї трагедії детально написав Роман Коваль у книжці “Отаман Орлик”.
“...На хутір прибули, як стемніло, близько сьомої вечора, – розповідав Роман Коваль. – У відділі було два-три десятки «будьонівців». Зазвичай Орлик їхав попереду, він і першим вступав у бійки, запалюючи своєю хоробрістю інших. Так сталося й на хуторі Таборище (тепер Радомишльського р-ну Житомирської обл. – *Ред.*). Спочатку отаман затримав підводу з Яковом Суходольським та його племінником Григорієм. З’ясувавши під час обшуку, що Гриць служить у Радомишльсько-

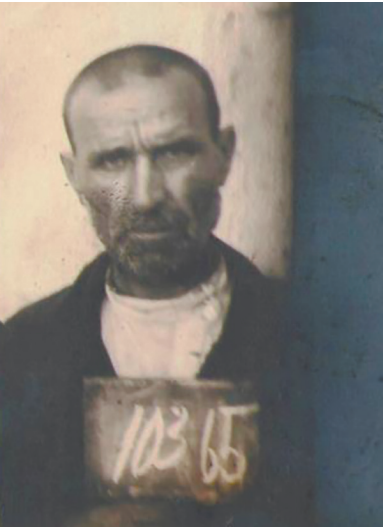
му політбюро, наказав козакам роздягти його.
– Ти смерті нашої хотів? Але ж вона тебе дожидається. У розход його...
І хлопці зарубали Гриця на очах у дядька.
А отаман з козаками «Старим» та «Левенком» уже виштовхував з хати політрука озброєної розвідки «тов. Васіленка».
– В’яжіть його, хлопці...
Побачивши невідомого, який тінню кинувся до сусідньої оселі, Орлик рвонув за ним. Кузьма «Старий» і Сашко «Левенко» полетіли за отаманом.
Це були їхні останні кроки на рідній землі. Останні секунди, коли всі вони почувалися вільними і сильними людьми. Які нападають, переслідують, знищують ворога, сміються та дихають на повні груди. «Самоотверженново малороса» Пилипа Шуліпенка недарма призначили командиром озброєних розвідників-чекістів: шість пострілів з револьвера посплав цей «старший товариш» у нападників, і всі кулі потрапили в ціль. Орлик дістав поранення в груди й хребет, козакові Кузьмі одна куля влучила в ділянку серця, друга розтрощила щелепи, спотворивши лице...»
Наступного дня 9 січня (27 грудня за ст. стилем) 1922 р. Кузьма «Старий» від важких поранень

помер. Відомо, що був Кузьма із с. Коленців (тепер Блідчанської сільради Іванківського р-ну Київської обл.). За описом фельдшера, Кузьма дістав у тому нещасливому бою “револьверною кулею у груди в область серця, поранення глухе, і в нижню щелепу вихідний отвір, а у верхню щелепу – вхідний, навскоси. Поранення важке”. Важко було партизанам впізнати в спотвореному пораненням обличчя свого славного та вірного побратима...
Справжнє прізвище героїчного козака ми не знали, але, досліджуючи справу Георгія Гресса, помічника отамана Ілька Струка, серед вилучених у нього документів я знайшов нагробну записку з такими словами:
“Мученик за волю і віру народу Українського Кузьма Зайченко.
Замучений нехристями в бою [на] х. Таборищи 26 грудня 1921 року.
Спі, брате, твоєї чести ми не посрамимо.
Партізане Струка, Орлика і Гайового”.
Тепер у національний Синодик наших славних лицарів можемо дописати: Кузьма Зайченко, козак отамана Орлика, “мученик за волю і віру народу Українського”.
Владислав КАРПЕНКО, Історичний клуб “Холодний Яр”

МІЙ ПРАДІД ВОЮВАВ ЗА УКРАЇНУ

Розповідь про свого прадіда Онуфрія Кунця я підготував на основі “кримінальної справи”, заведеної в 1937 р. (зберігається в Державному архіві Черкаської області). Розумію, що факти життя і боротьби мого прадіда могли бути перекручені слідовими НКВС та й ним самим – у надії, що, приховавши правду про участь у Визвольній боротьбі, збереже життя собі, однодумцям, рідним та близьким.
Онуфрій Антонович Кунець народився 26 червня 1887 р. в сім’ї хлібороба в м. Шполі (тепер Черкаської обл.). Закінчив початкову школу. У 1906 р. був забраний у російську армію. 1916 року закінчив Київську школу прапорщиків за піхотним фахом...
Восени 1918 р. в лавах армії Директорії взяв участь в антигетьманському повстанні. У місті Шполі було створено комендатуру, у якій функціонував штаб. Комендантом став прапорщик російської армії Мефодій Дмитрович Коцюмба, його помічником – прапорщик із Чигирини Іван Іванович Шорубалко (наша газета раніше писала про нього. – *Ред.*). Коцюмба наказав Онуфрію Кунцю сформувати стрілецьку сотню та призначив його командиром. Першим бойовим завданням було знищення підрозділу німецьких військ, які дислокувалися в м. Шполі.
У той час німці здійснювали марш зі Шполі до Звенигородки Лозоватською дорогою. На одному з наслідків Онуфрій Кунець зробив засідку. І німецький піхотний загін потрапив під вогонь. Внаслідок несподіваної атаки (німці не встигли розгорнутися в бойовий порядок) противник втратив 14 осіб, до 50 осіб було поранено. Рештки німців врятувалися втечею через найближчі села, зокрема с. Топильне.
Того ж дня з власної ініціативи Кунець сформував загін із 30 осіб, з яким прибув на залізничну станцію Сигнаївка, де від телеграфіста Кулиничка дізнався, що на залізничній станції Цвіткове стоїть ешелон із німецькими військами. Кунець використав хитрість: надіслав телефонограму німецькому командирові, у якій наказав здати зброю, інакше їх буде знищено артилерійським вогнем бронепоезда (якого насправді не було). Ризикуючи, Кунець прибув зі своєю групою на ст. Цвіткове. План спрацював: німецький комендант видав наказ скласти зброю, а потяг з беззбройними німцями вирушив на захід.
Під час служби в армії Директорії сотенний Онуфрій Кунець активно вів боротьбу з комуністичними агентами, пропагандистами, а також експропріював продовольство на потреби українського війська. Тим, хто відмовлявся допомагати УНР, погрожував розстрілом.
Комуністи ненавиділи його. Під час експропріації цукру на Шполянському цукровому заводі на потреби Армії УНР прокомуністичний директор Абрамов підбурив робітників чинити опір. Кунець налякав Абрамова розстрілом, однак подарував йому життя. У майбутньому цей гуманізм призвів до трагічних наслідків...
За денікінців Кунець служив у Шполянській комендатурі, відповідав за боротьбу з комуністичними агентами. Разом з ним служили прапорщики Котляревський і Сенічур із с. Водяного, прапорщик Горох із с. Товмача, прапорщик Мединський із м-ка Мокрої Калигірки; підпоручик Луценко (вчитель), прапорщик Лебененко та прапорщик Килимистий – усі троє з с. Василькова.
Командатура містилася в приміщенні нинішньої державної служби надзвичайних ситуацій (у народі “Каланча”). У протоколі допиту Кунця зазначено про ціка-

ву подію осені 1919 р.: з боку села Лебедина на Шполянській комендатурі та на загін білогвардійців на залізничному вокзалі здійснив напад невідомий підрозділ, який розгромив комендатуру, вбив та поранив кілька десятків білих та викрав сейф із банку (тепер це аптека у Шполі на вул. Соборній навпроти дитячого садочка). Про свою роль у цій пригоді Кунець не зазначив, а вона могла бути. Після захоплення Шполі більшовиками Кунець повернувся до сільськогосподарської праці...
У час непу Онуфрій Кунець зумів надати значні земельні запаси, мав велику рогату худобу й кошти. Після згортання непу Кунець здогадався продати все майно. Коли червоне бидло прибуло до нього “розкуркулювати”, то активістів очікувало розчарування, бо забирати не було чого. Кошти ж він приховав, чим роздратував злодіїв.
У 1937 р. Онуфрію пригадали його “злочини”. Проти нього “свідчив” колишній директор цукрового заводу Іван Григорович Абрамов, якому сотенний Кунець колись подарував життя. “Свідчили” також Дмитро Олексійович Каландирець і Павло Семенович Дашковський, автори доносу. Кунця заарештували. В обвинувальному висновку було вказано головні “гріхи” О. Кунця: те, що він зазначав у розмові цим покидькам. Ось думки Онуфрія Кунця, які він висловив заарештованим.
1. Павлові Дашковському сказав: “Більшовики тримаються з допомогою військової диктатури, яка найближчим часом буде знищена. Вони знущаються над народом, набудували тюрем по всій країні і катують у них тих, хто прагне обстояти свої законні права. Я надіюся, що в майбутній сутичці ти визнаєшся і будеш захищати незалежну Україну та її народ і твоя рука не здригнеться, коли потрібно буде розправлятися над грабінниками-комуністами й помститися їм за знущання над українським народом”.
2. Дмитрові Каландирцю говорив про неминучість війни між СССР і “західними державами”.
3. Іван Абрамов розповів про “злочини” Кунця в 1918 – 1919 роках, про те, що він погрожував його вбити.
Після цього постановою трійки НКВС від 22 вересня 1937 р. О. Кунця засуджено до розстрілу із конфіскацією всього майна. Вирок виконано 2 жовтня 1937 р. о 2 год. 50 хвилин у Черкаській тюрмі.
Його дружину Серафиму мали намір відправити до Сибіру, а малолітніх дітей Зінаїду (моя бабуся), Сергія та Григорія віддати до дитячого будинку, однак, імовірно, кошти, які Онуфрій приховав від продажу свого майна, були використані для хабаря, тож сини не зачепили.
Я пишаюся своїм прадідом, учасником боротьби за Українську державу.
Олександр МІЦКЕВИЧ м. Черкаси
Про автора. Олександр Міцкевич у 2014 – 2016 рр. у складі 14-го Окремого мотопіхотного батальйону “Черкаси” воював у Волновасі, Гранітному, Старогнатівці. У 2016 – 2020 рр. служив у 72-й Окремій механізованій бригаді ім. Чорних запорожців в Авдіївці, Промзоні, на шахті Бутівка, у Верхньоторецькому, на Світлодарській дузі та в Попасній. У лютому 2020 р. перевівся до Черкаського територіального центру комплектування та соціальної підтримки, де тепер служить. Радіємо, що традиції боротьби за волю України в родині не перервалися. Козакам слава!
На світліни Онуфрій Кунець та його правнук Олександр Міцкевич.

УНІКАЛЬНЕ ВИДАННЯ ПРО УЧАСТЬ ЖІНОК У ВИЗВОЛЬНІЙ ВІЙНІ 1917 – 1930РР.

Майже 500 жінок, які боролися за волю України в першій третині минулого століття, стали героїнями книги Романа Ковалю “Жінки у визвольній війні. Історії, біографії, спогади. 1917 – 1930”. Видання, співупорядниками якого стали Юрій Юзич та Владислав Карпенко, вийшло друком 30 липня.
– Показати саме через жіночі долі добу українсько-російської війни вирішив насамперед тому, що жінки-борчині того періоду обділені увагою, – розповів кореспондентці АрміїInform Роман Коваль. – Як у 1937-му писав український графік Павло Ковжун, працівник Інформаційного бюро Сірої дивізії Армії УНР, “таке враження, нібито вони і не брали участі в Національній революції. Але ж вони брали... і на полі бою, і вмирили в льохах денікінських контррозвідок, і в льохах чрезвичайок”. Період 1917 – 1930 років до сьогодні залишається найменш дослідженим. Звісно, були періодичні публікації про окремих жінок. А ось спроба зібрати цей цвіт української нації під однією обкладинкою є першою.

За первісним задумом у виданні мали бути зібрані історії жінок-революціонерок і жінок-воячок. Проте, як зазначає автор, співупорядник Юрій Юзич запропонував матеріали і про членкинь Центральної Ради, і про просвітянок, які відіграли важливу роль у національній боротьбі.
– Мене найбільше цікавить збройна боротьба, і коли я починав роботу над книжкою, акцентував саме це. Але коли додалися рідкісні матеріали Юзича, зрозумів, що оминати увагою інших жінок було б неправильно. Як можна не згадати гарним словом членкиню Центральної Ради Зінаїду Мірну! Ця цивільна жінка зі своїми помічницями змогла без практично будь-яких засобів зв’язку зустріти, розмістити та нагодувати 800 делегатів, які у квітні 1917-го з’їхалися до Києва з усієї України на Національний конгрес у Києві, де мали добрати нових членів ЦР. Це ж тихий подвиг, вчинений на ентузіазмі та велічезному бажанні побудувати рідну державу.
Біографічні нариси ґрунтуються на архівних матеріалах і польо-

вих дослідженнях автора. Також під час написання Роман Коваль використовував інформацію з еміграційної літератури міжвоєнного періоду.
Важливим моментом у роботі автор вважає дослідження перевтілення жінок іншого національного кореня на українок. Із захопленням Роман Коваль розповідає про Харитину Пекарчук, польку за походженням, яка у всіх документах писала, що вона українка. Ця жінка, попри те, що перенесла всі форми тифу, туберкульоз, важке поранення, контузію, розрив зв’язок, поранення в ноги, голод, холод, страшні побутові умови, писала: “Якби моя молодість та здоров’я могли повернутися, в мене було б тільки єдине бажання: стати сірим, безім’яним рядовиком в однострою Української армії, повернутися на свою колишню стійку”.
Викликає захоплення подвиг німкені Генрієти Ган, що мстилася більшовикам за смерть свого чоловіка – старшину Армії УНР, якого розстріляли чекісти. У репортажі більшовицької газети було зафіксовано, як на суді ця мужня жінка поводитися виключно та гордовито, заважавши в останньому слові: “Як в Україні неукраїнці можуть судити українців?” Привертає увагу доля Марини Нестеренко, білоруски з родини князя Оболенського, яка казала, що вона повернулася служити вірою і правдою в Україну, на свою первісну батьківщину, бо чи не всі княжі роди походять з Києва.
Роман Коваль із колегами сподівається, що нове видання не тільки стане пам’ятником славним українським жінкам – борцям за волю України, а й спонукає нове покоління жінок бути схожими на своїх чудових попередниць.

Оксана УРЕТІЙ, кореспондентка АрміїInform
На світліни – Тетяна Швидченко, кандидат історичних наук

НА ПОШАНУ СКУЛЬПТОРІВ-ХОЛОДНОЯРЦІВ

могили пам’ятного хреста з невеликою табличкою, то згодом почали з’являтися меморіальні дошки з національного, державного та військового символікою, великі камені з мистецьким різьбленням і, нарешті, величні погруддя видатних героїв. Пам’ятки останніх років досить виразні – одного погляду достатньо на зображені шаблі, рушниці, знамена, бунчуки, щоб зрозуміти, що тут вшановано вояка-повстанця, старшину або козака Армії УНР.
Газета “Незборима нація” стала джерелом інформації про нові й нові здобутки патріотичних, а часом і воєвничих митців. Наші скульптори беруться до праці за покликом серця, а не за авансованим контрактом! Члени Історичного клубу “Холодний Яр” Михайло Горловий, Олександр Фурман, Дмитро Бур’ян, Ігор Семак подарували нам видатні пам’ятки!
Погруддя Костя Благитного – одна з робіт Ігоря Семака – вражає мистецькою довершеностю! З першого погляду зрозуміло: перед нами козак-українець! Для цього автор не карбував емблем, стрічок чи символів. Він передав дух світлого українського воїна! У прекрасному обличчі

одночасно втілені і військове завзяття, і глибокі роздуми, і сум-провісник тяжких випробувань. Досягнута портретна та духовна ідентичність підштовхує мене до думки, що такий вигляд мав не лише сам Головний отаман Холодного Яру Кость Степовий-Блакитний (Пестушко), а й дехто з козаків всієї України того часу! Таким унікальним і портретним, і збірним одночасно видається мені це чудове погруддя!
Звертаюся з проханням до наших скульпторів-холодоярців запропонувати товариству до продажу зменшені чи повномасштабні копії своїх видатних робіт. Не соромтесь, пропонуйте! Я вважаю, що багато наших друзів бажають ушляхетнити свої оселі чи громадські місця вашими роботами. Гадаю, що редакція “Незборимої нації” надасть україноцентричним митцям можливість оприлюднити оголошення з пропозиціями їхніх робіт на сторінках часопису!
Тарас БЕДНАРЧИК, кандидат філос. наук, доцент кафедри філософії та суспільних наук ВНМУ імені М. Пирогова, член Історичного клубу “Холодний Яр”

“Незборима нація” – газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України

СВЯТОСЛАВУ КАРАВАНСЬКОМУ – СТО ЛІТ!

24 грудня 2020 р. виповнилося 100 літ із дня народження Святослава Караванського, мовознавця, політв'язня московських таборів (понад 30 років ув'язнення!), кавалера ордена "За мужність" (згідно з Указом Президента України Віктора Ющенка "Про відзначення державними нагородами України 42-х засновників та активістів Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінкських угод" від 8 листопада 2006 р.). Серед нагороджених того дня є й Ніна Строката-Караванська, його дружина, моя посправниця – 19 травня 1972 року Одеський обласний суд присудив Ніні Антонівні 4, мені – 5 з половиною років суворих таборів.

Коли Святослави минуло 25 років, Москва ув'язнила його на 25 літ таборів – за участь у Національно-визвольному русі, оскільки він у 1942 – 1945 рр., уникнувши німецького полону, став в Одесі членом ОУН, сподіваючись на створення незалежної Української держави.

19 грудня 1960 р., у часи "хрущовської відлиги" Святославу було зменшено строк напівпону, звільнено завдяки амністії. Він повернувся до рідної Одеси, одружився з Ніною Строкатою, працював на різних роботах, і зокрема в редакції української газети "Чорноморські новини" (нинішня назва). У 1962 році вступає на заочний відділ української філології Одеського університету. Тут ми познайомилися, бо і я того року вступив туди ж. Святослав активно провадив просвітницьку роботу, друкував у журналі "Україна" коротенькі статті "З біографії слів", збирав українські книги для Кубані, у чому й ми, студенти денного і вечірнього відділів, йому допомагали. Писав статті для самвидаву – вони звучали на радіо "Свобода" і "Голос Америки". Ходив майже щодня по квартирах одеситів, агітуючи їх передплачувати журнал "Україна" й обласну українську газету.

1963 року в Оперному театрі на виставі "Запорожець за Дунаєм"

Святослав познайомив мене з дружиною, Ніною Антонівною, науковицею медінституту. Згодом я став відвідувати подружжя в їхній квартирі. Коли вперше побачив бібліотеку Святослава, був шокований: на полицях стояли десятки-сотні книг 1920 – 1930 років. Особливо мене вразили романи Винниченка, який тоді був заборонений, – як і сотні інших письменників, розстріляних у роки терору. Додому читати книг не давали, тому я ходив туди часто і читав, читав, читав... Я став свідком того, як Святослав писав і відслідковував прокурора України Глуху з вимогою притягнути до кримінальної відповідальності міністра вищої і середньої освіти Даденкова за звільнення з відновленням української, потоптаної Сталіном. Як?! Проста людина може вимагати отаке?! – дивувався я. Та згодом злива самвидаву наповнила Одесу, особливо після арешту Караванського. Розквічення народу шло швидкими темпами...

13 листопада 1965 р. згідно з наказом прокурора СРСР Руденка Святослава заарештували, бо Караванський, мовляв, не став "на путь ісправлення". Наступного дня, дозволивши побачення з Ніною на 30 – 40 хвилин, його без суду відправили до Владимирського центру "досиживать" 25 років...

Ми, студенти і робітники Одеси, почали колядувати 31 грудня 1965 р., потім створили хор української пісні в Палаці культури зв'язку на вул. Островидова, 100, яким керували Галина Могильницька, Віктор Синиця, Віталій Мороз, який, до речі, забороняв на репетиціях говорити російською мовою. Хор цей став, по суті, осередком українського духу, незважаючи на присутність сексотів, так тоді наплоджених. Треба зауважити, їм дозволялося говорити такі речі, які ми утримувалися повторювати. Тут же поширювали роботу Івана Дзюби, статті Мороза, який, інший самвидав. Але це тривало недовго, три-чотири роки. Зараз історики твердять, що це відбувалося завдяки секретарю ЦК ЦПУ Петрову Шелесту, якого називають "комуністичним націоналістом".

Нас із Ніною Антонівною заарештували 1971 року, допитали і застрахали всіх хористів, хоча вони вже не так боялися, як у 37-му, бо, як писав Микола Вінграновський: "Ми знову! Ми пізні, найпізніші, що народили з худеньких матерів в

саду порубанім..." Після суду 4 – 19 травня 1972 р. нас відправили до мордовських таборів. Тоді ж Московською було скинуто Шелеста, замінено жорстоким українофобом Щербинським.

Святослава Йосиповича заарештовано було (в таборі!) 1969 року, засуджено ще на 10 літ за написання статті про розстріл комуністами в Катині польських офіцерів 1940 року.

1979 року обох Караванських "видворили" з СРСР.

Вони жили у США, у Балтиморі. Ніна Антонівна померла 1998 року. Святослав Йосипович прожив 96 років. 26 грудня 2015 р. я отримав від нього такого листа: "Дорогі друзі й колеги, українці та українці! Щиро дякую за привітання з моїм ювілеєм. Я й сам дивуюсь на мій ювілей. Живу один. Даю собі раду в усьому сам.

Ходити – ходжу мало. Більше їжджу на скутері. Місто дає раз на тиждень авто й шофера – їхати на закупи. Писати – пишу на комп'ютері. Маю свою теорію довголіття. Я багато голодував у таборах, бувало й по місяцю. Лишалися шкіра й кістки. А тоді наростало нове тіло, нові клітини. Коли прийшла старість, ці молоді клітини не хочуть вмирати і не дають вмирати й старшим клітинам. Тому й живу і, мабуть, ще буду жити. Надія Савченко, так я думаю, теж буде довго жити, хоч вона голодувала молодію. Я голодував у 50 років. Це зовсім близько до сьогодні. Виходить, що нема див на світі. Хоч, правда, є диво: Україна. Встає з колін. Це найголовніше. Слава Україні! (Караванський)".

Святослав відійшов у кращі світи 17 грудня 2016 року.

Про шляхетне подружжя Караванських я написав поему "Промінь з Одеси".

Подружжя Караванських було і променем світла у мороці імперії, і озонним ударом грому у затхлій атмосфері. Іхній урок нам полягає у тому, що треба бути сильним духовно – і ти збережешся, треба бути правдивим і добрим – і зло відступиться, треба мати гордість – і ти вистій. Сила зла, знаємо вже ми, – у нашій слабкості.

Тож будьмо сильними!

Олекса РІЗНИКІВ, поет, лауреат Літературної премії ім. Юрія Горліса-Горського
На світліні Ніна Строката і Святослав Караванський

ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛКИ

Приносимо щирі вибачення Тарасові Конечному, що в ч. 11 "Незборимої нації" в замітці про його батька Юліана Конечного прізвище "Конечний" подано як "Наконечний".

Страшенно переживаємо через цю прикру помилку.

Вічна пам'ять Юліанові Конечному!

Роман КОВАЛЬ, редактор "Незборима нація"

ЧЕРЕЗ "НОВУ ПОШТУ" МОЖНА ПРИДБАТИ

"Батькам скажеш, що був чесний" Романа Ковалю – 275 грн.
"Жінки у Визвольній війні: історія, біографія, спогади. 1917 – 1930" – 370 грн.
"Донбас: радість і біль. 2014 – 2020" – 175 грн.
"Житомирщина в боротьбі" Романа Ковалю – 275 грн.
"Яків Орел-Гальчевський: боротьба і філософія боротьби" Романа Ковалю – 75 грн.
"Здолати Росію" Р. Ковалю – 250 грн.
"Сумщина в боротьбі" Р. Ковалю, В. Моренця та Ю. Юзича – 250 грн.
"Отаман Зелений" Романа Ковалю – 100 грн.

Ковалю – 100 грн.
"Подєбрадський полк" Армії УНР (т. 1) – 300 грн.
"Подєбрадський полк" Армії УНР (т. 2) – 150 грн.
"Подєбрадський полк" Армії УНР Р. Ковалю, В. Моренця та Ю. Юзича (т. 3) – 250 грн.
"Крізь павутиння змосковщення" – 80 грн.
"Історія України-Русі" Миколи Аркаса – 100 грн.
"Тиха війна Рената Польового" Романа Ковалю – 300 грн.
"Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею" Романа Ковалю – 450 грн.

[HTTP://NEZBORYMA-NACIYA.ORG.UA/](http://NEZBORYMA-NACIYA.ORG.UA/)

У редакції через "Укрпошту" можна придбати такі книги: (ціну вказано, враховуючи вартість пересилки книг поштою):

"Полковник Болбочан: спогади, свідчення, документи" – 335 грн.
"Жінки у Визвольній війні: історія, біографія, спогади. 1917 – 1930" – 410 грн.
"Донбас: радість і біль. 2014 – 2020" – 210 грн.
"Житомирщина в боротьбі" Романа Ковалю – 315 грн.
"Батькам скажеш, що був чесний" Романа Ковалю – 315 грн.
"Здолати Росію" Романа Ковалю – 290 грн.
"Сумщина в боротьбі" Р. Ковалю, В. Моренця та Ю. Юзича – 275 грн.
"Яків Орел-Гальчевський: боротьба і філософія боротьби" Романа Ковалю – 110 грн.
"Подєбрадський полк" Армії УНР Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 1) – 325 грн.
"Подєбрадський полк" Армії УНР Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 2) – 175 грн.
"Подєбрадський полк" Армії УНР Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 3) – 275 грн.
"Отаман Зелений" Романа Ковалю – 135 грн.
"Крізь павутиння змосковщення" Романа Ковалю – 110 грн.
"Історія України-Русі" Миколи Аркаса (2-ге, краківське, видання) – 130 грн.
"Тиха війна Рената Польового" Романа Ковалю – 350 грн.
"Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею" Романа Ковалю – 525 грн.

Книги можна придбати, попередньо переказавши кошти електронним переказом на ім'я Р. М. Ковалю, вул. генерала Геннадія Воробйова (Курська), буд. 20, пом. 14, Київ, 03049.

"Незборима нація" – газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України

ПАМ'ЯТІ ЛИЦАРЯ УКРАЇНСЬКИХ ЛІСІВ

24 січня минає три роки, як помер мій батько – Павло Гаврилович Вакулук, заслужений лісовод України, професор, член Історичного клубу "Холодний Яр".

Народився він 28 серпня 1928 р. в багатодітній родині с. Верхівні Житомирської області. Саме туди приїжджав Онуфрей Балзак до Євгенії Ганської. Ще хлопчиком пас худобу й увесь довгий день опинявся наодинці з лісом. Коли закінчив школу, то знав, що доля його – ліс!

До семи років у холодну пору не виходив з хати, бо не мав ні взуття, ні одягу... А коли пішов до школи, на уроках бував через день: щоботи були одні на двоє із сестрою.

Кожен день життя був затьмарений постійним відчуттям голоду і принизливими нестатками. З дитинства знав, що таке щоденна праця від зорі до пізнього вечора. Наука була втіхою в тих тужливих буднях.

Розповідав нам про 33-й рік. Он суне селом підвода. З хат виносять мертвих людей, і ще живих теж виносять – усе одно завтра помруть або післязавтра... Прийшов на фотовиставку, присвячену Голодомору. Рідає. З усіх сторін кинулися журналісти. Не може говорити – на одній зі світлин він побачив підводу з тілами загинувших від голоду. Так було і з його татом, і сестричкою Оленою... Леонід Мужук зняв фільми "Материнський спомин", "Материнський заповіт". У них мій тато розповідає про всі ті жахоти.

У 1947 р. вступає до Київської сільськогосподарської академії, витримавши конкурс 17 осіб на місце. Після закінчення вишу опинився в селі Левкові, що під Житомиром. Навколо вирубані ліси, вітер носить пісок. За 3 роки засадив 400 гектарів лісу!

Далі була Полтавщина... Павло Вакулук був сумлінним і працьовитим. У 1966 р. його запросили до Києва – на підвищення. Очолив управління лісозорозведення. Закладалися тисячі гектарів лісів, позахисних смуг. Лісистість України зросла до 14%. Він батько й активну наукову роботу. Вийшли його ґрунтовні праці "Зміна лісистості України з давніх часів і до наших днів", "Ліси Київщини на скрижальях історії", "З минулого лісів України".

Інтерес до історії привів в архіви. З'являються книжки "Реабілітовані історією", "Актуальні сторінки історії України", "Лисенківщина", у яких він дав глибоку характеристику сумнозвісним подіям 1948 року. Написав 20 книжок, близько 400 статей.

Багато років очолюючи кафедру в Інституті підвищення кваліфікації керівних працівників лісового госпо-

дарства в Боярці, Павло Гаврилович зацікавився історією Павки Корчагіна. Його дослідження привели до розвінчання міфу про вузькоколіяку та й самого "героя". Не було вузькоколіяки! Написав про це статтю, а згодом книжечку, у якій розвінчав комуністичний міф.

Якось тата запросили в Боярку виступити. Про це почула директорка школи, вихована на романи Миколи Островського "Как закалялась сталь". Жінка була втіленням ностальгії за "світним" радянським минулим.

– Якщо буде Вакулук – мене там не буде! – кинула вона.

У мене від сміху аж сльоза покотилася: "Тату, це найкраще підтвердження, що ти не даремно прожив своє життя!"

Онука Максим Вакулук (викладач історії, археолог, кілька років очолював розкопки на Поштової площі) згадував, як дідусь Павло в 1990 р. повів його на Софійську площу в річницю Акта Злуки. "Січень, холодно, валить сніг, а я почував себе неймовірно крутим в оточенні такої кількості серйозних дідків із синьо-жовтими стігми!"

Максим каже, що дідусь навчив його жити чесно. "Мабуть, це одна з причин того, чому доводилося чути, як його ім'я з повагою називали що в Криму, що на Чернівщині, що в інших краях. Дякую тобі за те, ким ти був для всіх нас!"

Багато статей написано про мою тата. Але є історії, які знають тільки найближчі... У 1960-х батько познайомився з молодим журналістом Павлом Скочком (майбутнім учасником Гельсінкської групи, політв'язнем брєжнєвських часів). Павла виключили з університету. КДБ зробило все для того, щоб Павло залишився без помешкання. Батько, ризикуючи досить високою посадою, влаштував (а фактично переховав приятеля) у віддалене лісництво. Після виходу з ув'язнення зиму 1978 – 1979 рр. Павло Скочок жив у нас.

У міністерство Павлові Гавриловичу приходили листи від друга-лісника з Канади. І за советськими правилами начальниця канцелярії мала продивлятися вміст конверта першою. А тут поклати на стіл перед Павлом Гавриловичем невідкритий, досить великий пакунок. Тато одразу все зрозумів. І відніс пакунок до канцелярії, попросивши секретарку відкрити його. Тремтіннями руками і червоніючи, працівниця відкрила конверт – а там антирадянські листівки! Поряд у кімнаті вже сиділи кадебістські слугаки, які мали піймати Павла Вакулюка "на гарячому"...

Не раз просили провести експертну Київом та околицями. Після поїздки у Трипілля, де він розповідав колегам про т. зв. трипільську трагедію не так, як вчили в школах, його викликав міністр і сказав:

– Якщо ти не дорожиш своєю посадою, то знай, я ціную своє місце...

Біографія Павла Гавриловича Вакулюка може бути ілюстрацією до новітньої історії українського народу. Пам'ять про цю людину залишиться не тільки в серцях рідних, а й лісників України.

Ірина ВАКУЛЮК
Київ

КУЛЬТУРА І ЖИТТЯ
Передплатити газету можна у будь-якому відділенні Укрпошти. Періодичність виходу – двічі на місяць, обсяг – 16 сторінок. Передплатна ціна на друге півріччя 2020 року – 335,80 грн, індекс – 60969.

Редактор Роман Коваль
Верстка Олександр Литвин

Коректор Надійка Овчарук

Інформаційне забезпечення Микола Владзімирський, Владислав Карпенко, Люба Криворот

Технічний директор Максим Селюзкін

Адреса для листування 03049, Київ, вул. генерала Геннадія Воробйова (Курська), буд. 20, пом. 14.

Тел./факс: 242-47-38 kovalroman1@gmail.com Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти.

Видання зареєстровано 28.12.1993 р. у Державному комітеті України у справах видавництва, поліграфії та книгорозповсюдження. Серія КБ №325.

Наклад 1000 примірників. Видруковано 28.12.2020 р. ТОВ "Прес Корпорейшн Лімітед" Номер замовлення 2010312

Засновник Роман Миколайович Коваль

НЕЗБОРИМА НАЦІЯ

Її редактор Р. Коваль – дослідник Визвольної боротьби українців за свою державу ХХ ст. Ця газета – про долі УСС, вояків Галицької армії, Армії УНР, повстанських отаманів та їхніх козаків, Карпатську Січ, ОУН, УПА, вояків АТО, а також про кобзарів, письменників, нові книжки про Визвольну боротьбу.

Наш індекс – 33545.
Індекс 87415 – для передплатників Донецької та Луганської областей.

Ціна на 2021 рік – 87,12 грн.